

ТРУДОВЕ ПРАВО, ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Серко Д.П.

студент;

Алексєєнко І.Г.

кандидат юридичних наук,

доктор політичних наук, доцент,

Дніпровський національний університет

імені Олеся Гончара

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ, ЩО ВИЇХАЛИ ЗА МЕЖІ ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ

Наявна в Україні на даний момент політична ситуація, що включає в себе збройний конфлікт та тимчасову окупацію деяких територій держави (АР Крим та окремих районів Донецької і Луганської областей), зумовлює чимало негативних соціальних наслідків, одним з яких є значне збільшення кількості внутрішньо переміщених осіб, зокрема громадян України, що виїхали за межі тимчасово окупованих територій.

Згідно з Законом України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», внутрішньо переміщеною особою є громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру [1]. В рамках даної роботи розглядатиметься група внутрішньо переміщених осіб, до якої входять ті громадяни України, що були змушені залишити своє місце проживання у зв'язку з небезпекою, спричиненою збройним конфліктом або окупацією певних територій, але при цьому не покинули визнаних у міжнародному порядку меж держави.

Статистичні дані компетентних органів влади є суперечливими і з суттєвими розбіжностями показують кількість внутрішньо переміщених осіб, що свідчить про складність державного контролю їх переміщення та обліку. Це обумовлено тим, що, по-перше, між різними органами, які координують внутрішнє переміщення осіб, які виїжджають з окупованих територій, не налагоджений механізм обміну даними; по-друге, не всі такі особи реєструються у відповідному порядку; по-третє, частина з них після поновлення здійснення їм пенсійних та інших соціальних виплат повертається на попереднє місце проживання.

Основними нормативно-правовими актами, які встановлюють правовий статус цієї категорії осіб, є Закони України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» та «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України». Ці нормативно-правові акти є комплексними, і їх положення визначають права і обов'язки таких осіб у різних сферах суспільних відносин, зокрема і відносинах, що виникають з приводу соціального забезпечення. Більш вузьку спрямованість регулювання мають підзаконні акти, зокрема, постанови Кабінету Міністрів України від 1 жовтня 2014 р. № 505 «Про надання щомісячної адресної допомоги особам, які переміщуються з тимчасово окупованої території України та районів проведення антитерористичної операції, для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг»; № 509 «Про облік внутрішньо переміщених осіб»; № 531 «Про особливості реалізації прав деяких категорій осіб на загальнообов'язкове державне соціальне страхування», якими конкретизується обсяг прав внутрішньо переміщених осіб у сфері соціального забезпечення та процедура отримання належних їм соціальних виплат та послуг.

Перш за все зазначимо, що за внутрішньо переміщеними особами зберігається належне їм право на пенсійне забезпечення, загальнообов'язкове державне страхування та соціальні послуги. При цьому для їх отримання особа має стати на облік у відповідному органі державної влади і одержати довідку, що буде підтверджувати факт її внутрішнього переміщення [2]. Це зумовлює появу низки проблем та ускладнень. Наприклад, за даними Української Гельсінської спілки з прав людини, мають місце масові відмови у реєстрації внутрішньо переміщених осіб через надмірно формальний підхід до визначення територій, непідконтрольних українській владі. За таким принципом відмовляють у взятті на облік переселенцям з деяких населених пунктів

Донецької і Луганської областей, не зважаючи на те, що фактично на цих територіях ведуться бойові дії, які створюють загрозу для життя і здоров'я населення, зумовлюють руйнування інфраструктури, тощо. Також поширені випадки, коли уповноважені органи вимагають від особи додатково надати певні документи (наприклад, довідки на підтвердження факту проживання чи договір оренди житла), які, згідно з законодавством, не є обов'язковими для взяття особи на облік [4].

Наступним аспектом правового статусу внутрішньо переміщеної особи є право на адресну допомогу. Виїжджаючи за межі тимчасово окупованих територій чи територій збройного конфлікту, переселенці змушені шукати нове місце проживання, забезпечувати себе житлом, задовольняти свої базові потреби, тощо. Це зумовлює істотне збільшення витрат, що ставить під загрозу належний рівень життя таких осіб. У зв'язку з цим держава надає їм адресну допомогу у вигляді щомісячних виплат для покриття витрат на проживання, в тому числі – оплату житлово-комунальних послуг [3]. Ця грошова допомога надається на сім'ю та має фіксований розмір, встановлений для кожної категорії осіб.

Суттєвою проблемою є фактична відсутність налагодженого механізму перевірки обґрунтованості здійснення соціальних виплат тій чи іншій особі та контролю за тим, чи не повертаються внутрішньо переміщені особи після отримання соціальних виплат на непідконтрольні українській владі території для постійного проживання, а також – чи не отримують вони грошової допомоги чи інших видів соціального забезпечення від Російської Федерації. Складність здійснення такого контролю зумовила появу явища, яке дістало назву «пенсійний туризм» і полягає в тому, що особи ставали на облік як вимушені переселенці, вказуючи в документах нове місце проживання, але фактично за цими адресами не проживали, повертаючись на тимчасово окуповані території [6].

З усього вищевикладеного можна зробити висновок, що окупація Автономної Республіки Крим та проведення в окремих районах Донецької і Луганської областей АТО поставили перед Україною чимало складних завдань, пов'язаних, в тому числі, із соціальним захистом осіб, що змушені були залишити ці території. На сьогоднішній день відсутнє належне правове регулювання порядку надання такого захисту, і він потребує пристосування до складних умов його реалізації.

Список використаних джерел:

1. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України від 20.10.2014 № 1706-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18>
2. Про надання щомісячної адресної допомоги внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг: Постанова Кабінету Міністрів України № 505 від 1.10.2014. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/505-2014-%D0%BF>
3. Про облік внутрішньо переміщених осіб: Постанова Кабінету Міністрів України № 509 від 1.10.2014. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/509-2014-%D0%BF>
4. Про особливості реалізації прав деяких категорій осіб на загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Постанова Кабінету Міністрів України № 531 від 1.10.2014. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/531-2014-%D0%BF>
5. Права внутрішньо переміщених осіб. Б. Захаров (Українська Гельсінська спілка з прав людини), 19.03.2016. URL: <https://helsinki.org.ua/prava-vnutrishno-peremischenyh-osib-2/>